

O wizerunku portretowym ks. Józefa Hermana Osińskiego

W 2018 r. Stowarzyszenie Elektryków Polskich (SEP) obchodziło jubileusz 280-lecia urodzin ks. Józefa Hermana Osińskiego (1738–1802), zakonnika w Zakonie Pijarów, który poprzez swoje osiągnięcia naukowe i publikacje wniósł bardzo duży wkład do nauki i jej popularyzacji. Jako osoba o wszechstronnych zainteresowaniach i pomysłach pozostawił po sobie wiele opracowań z zakresu chemii, fizyki, elektryczności biologii i hutnictwa. W popularyzacji nauki współcześni elektrycy dostrzegli jego osiągnięcia w branży elektrotechnicznej. Podobnie jak inni działający w ówczesnych czasach polscy fizycy szczególnie interesował się nową jej dziedziną, elektrycznością. Jako wykładowca fizyki eksperymentalnej popularyzował wiedzę o elektryczności, ilustrując swe wykłady doświadczeniami pokazującymi różne zjawiska elektryczne. Prowadził też badania nad elektrycznymi wyładowaniami piorunowymi. Wyniki tych badań były tak owocne, że pozwoliły mu opracować konstrukcję piorunochronu. Piorunochrony jego konstrukcji zostały zainstalowane, pod jego nadzorem, w 1784 r. na wieży Zamku Królewskiego w Warszawie oraz na wieży Sanktuarium Jasnogórskiego. Widać iż nie tylko interesował się elektrycznością, lecz również potrafił pioniersko zastosować ją do celów praktycznych i użytkowych. Można więc nazwać go pierwszym polskim elektrotechnikiem. W literaturze możemy spotkać też zapisy, że był on „prekursorem techniki odgromowej” w Polsce.

Główne obchody tego Jubileuszu odbyły się w dniu 29 września 2018 r. w Rzeszowie, w I Liceum Ogólnokształcącym mieszczącym się przy ulicy 3-go Maja (dawniej Pijarskiej), w budynku po dawnym gimnazjum pijarskim, a więc w miejscu, gdzie Osiński pobierał nauki, a później również uczył. Dla uczczenia jubileuszu zostały zrealizowane różne inicjatywy, które miały za zadanie utrwalić osobę oraz pamięć o nim zarówno w SEP, jak i wśród obywateli kraju oraz mieszkańców Rzeszowa. Został więc odsłonięty pomnik z jego wizerunkiem na skwerze jego imienia w Rzeszowie. Została wydana monografia o Osińskim, której autorami byli prof. Grzegorz Masłowski z Politechniki Rzeszowskiej, dr Tadeusz Ochenduszek, nauczyciel historii w I LO, oraz o. Jan Taff z Zakonu Pijarów Prowincji Polskiej. Jubileuszowi towarzyszyło wydanie pamiątkowego medalu i pamiątkowej statuetki (miniatura pomnika ze skweru).

Przy realizacji wszystkich tych wydarzeń posługiwaliśmy się portretem ks. Osińskiego, który funkcjonował w wydawnictwach, czasopismach i plakatach od 50 lat. Dopiero po uroczystościach w Rzeszowie i po zrealizowaniu wszystkich tych projektów promujących osobę Osińskiego, które wymagały sporego wysiłku, dowiedzieliśmy się, że posługujemy się portretem który pomyłkowo został jemu przypisany.

Dotychczasowy wizerunek Osińskiego został zakwestionowany w artykułach zamieszczonych w: „Przeglądzie Technicznym” (2019, nr 2–3), w dodatku rzeszowskim do „Gazety Wyborczej” (z 1 lutego 2019 r.) oraz w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” (t. 64, 2019, nr 2, w artykule pt. *Jak Józef Herman Osiński został obdarzony obliczem Lorda Kelvina. Proces poszlakowy*). Było to dla nas wielkim zaskoczeniem i przyjęliśmy tę wiadomość ze

smutkiem, bo pewne fakty już zostały dokonane. Szkoda, że wiadomość fałszywym wizerunku Osińskiego nie dotarła do nas trochę wcześniej. Niestety pomyłka drukarska, która miała miejsce w wydawnictwie Nasza Księgarnia w 1968 r., nie została skutecznie skorygowana przez całe 50 lat, a SEP, podobnie jak inni, nie zachował w tej sprawie czujności.

Mając jednak na uwadze dbałość SEP o historię polskiej elektryki i jej wybitnych przedstawicieli, przystąpiliśmy niezwłocznie do prac, które miały naprawić pomyłkę i oddać godną część temu wybitnemu pionierowi polskiej elektrotechniki. W lipcu i sierpniu 2019 r. rozpoczęliśmy rozmowy z Zakonem Ojców Pijarów w Krakowie (poprzez o. Jana Taffa) nad sposobem i możliwościami rozwiązania problemu, który był ważny również dla Zakonu. Pierwsza inicjatywa ze strony Zakonu polegała na chęci opracowania w niedługim czasie portretu wyobrażającego Osińskiego. We wrześniu 2019 r. otrzymaliśmy jednak informację od o. Jana Taffa, że opracowanie nowego portretu – grafiki Osińskiego staje się nieaktualne ze względu na powierzenie mu innych obowiązków zakonnych, które nie pozwalają mu na zajmowanie się teraz tym tematem.

W związku z takim wynikiem rozmów z Zakonem Pijarów SEP musiało szukać innego sposobu na rozwiązanie problemu. 1 listopada 2019 r. Oddział Rzeszowski SEP ogłosił konkurs w I Liceum Ogólnokształcącym w Rzeszowie na opracowanie nowego portretu Osińskiego. Praca miała uwzględniać XVIII-wieczny wygląd zakonników, ich strój oraz nakrycie głowy. 15 stycznia 2020 r. w ramach konkursu do organizatorów wpłynęła praca wykonana przez dwie uczennice I LO, Paulinę Wład i Zuzannę Leś, w formie grafiki w formacie A4. Tak scharakteryzowały one stworzony przez siebie wizerunek:

Wyobrażenie Józefa Hermana Osińskiego ma przedstawiać osobę świątłą i uczoną. Inspiracja została zaczerpnięta z portretów pijarów polskich i węgierskich z przełomu XVIII i XIX wieku. Analiza wizerunków potwierdza, że w czasach życia i działalności Józefa Hermana Osińskiego nie noszono zarostu. Ubiór i nakrycie głowy charakterystyczne dla zakonu pijarów i epoki oświecenia.

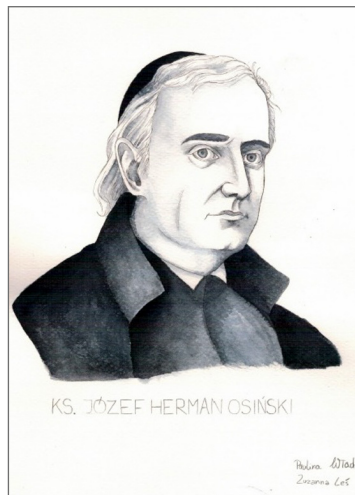
Organizatorzy konkursu zgodnie z jego zasadami, wybrali pracę obu uczennic do dalszego procedowania i zatwierdzenia przedstawionego wizerunku. Za poniesiony trud twórczy uczennice trzymały od SEP nagrodę finansową.

12 lutego 2020 r. Zarząd Główny SEP podczas obrad w Warszawie został zapoznany z dotychczasowym przebiegiem prac dotyczących nowego wizerunku Osińskiego. Stanowisko i postępek prac przedstawił członek ZG SEP, Bolesław Pałac. ZG SEP pozytywnie ocenił dokonane wysiłki i dla pełnego zabezpieczenia się przed ewentualnymi próbami podważenia w przyszłości nowego wizerunku zalecił podjęcie rozmów z Zakonem Ojców Pijarów w Polsce celem uzyskania ich akceptacji i zgody na posługiwanie nowym wizerunkiem. Do rozmów ze strony SEP upoważnieni zostali Piotr Szymczak, prezes SEP, Jerzy Hickiewicz, Bolesław Pałac.

Pandemia COVID-19 wstrzymała na pewien czas organizację rozmów bezpośrednich i spotkań z Zakonem Pijarów. Kolejne rozmowy ze strony SEP i Zakonu doprowadziły do ustalenia terminu wizyty Prowincjała Zakonu Pijarów w Polsce o. Mateusza Pindelskiego w Rzeszowie na 26 sierpnia 2020 r. Piotr Szymczak upoważnił Bolesława Pałaca do prowadzenia rozmów w Rzeszowie z o. Mateuszem Pindelskim oraz do prezentacji stanowiska SEP w sprawie wizerunku ks. Osińskiego. Sprawę tę jeszcze przed spotkaniem omówiono również z Jerzym Hickiewiczem, kierownikiem Pracowni Historycznej SEP.

Zaplanowane spotkanie odbyło się w I LO w Rzeszowie, a gospodarzem był dyrektor I LO, Piotr Wanat. Stronę SEP reprezentował Bolesław Pałac. O. Mateusz Pindelski, goszcząc w dawnym gimnazjum pijarskim, zapoznał się z historią szkoły, jej wybitnymi absolwentami oraz w szczególności z pobytem w niej Osińskiego. Ze strony SEP prowincjał został zapoznany z problematyką dotyczącą wizerunku portretu Osińskiego dotychczas używanego w wydawnictwach i dostępnego w powszechnej informacji. Zapoznał się też z pracą dwóch uczennic I LO i z ich wyobrażeniem nauczyciela-zakonnika, który mógł uczyć w tej szkole przed 250 laty. Podczas spotkania o. Mateusz Pindelski przekazał podziękowania dla SEP i dla I LO za dbałość historyczną i za pamięć o ich wybitnym współpracu oraz za to wszystko, co dla tej sprawy robimy. Wyraził pozytywną opinię o przedstawionej nowej grafice portretu Osińskiego i w imieniu Zakonu zadeklarował potwierdzenie tego stanowiska na piśmie. Bolesław Pałac w imieniu SEP i prezesa Piotra Szymczaka złożył serdeczne podziękowania dla o. Pindelskiego za konstruktywne podejście do problemu wizerunku Osińskiego i za pomoc w jego pozytywnym zakończeniu.

27 sierpnia 2020 r. z Krakowa od o. Mateusza Pindelskiego przyszedł dokument, wyrażający potwierdzenie i zgodę na powszechne używanie wizerunku Osińskiego opracowanego przez Paulinę Wład i Zuzannę Leś. Dokument ten został przyjęty w formie uchwały na posiedzeniu Zarządu Głównego SEP 23 września 2020 r. W ten sposób zamknęła się historia związana z fałszywym portretem Osińskiego, a błąd może zostać naprawiony. Dysponując artystyczną, aprobowaną wizją postaci Osińskiego można było przystąpić do wykonywania zmian w pamiątkowych dokumentach i wydawnictwach. W październiku 2020 r. Oddział Rzeszowski SEP rozpoczął rozmowy z wykonawcą w sprawie realizacji zmiany wizerunku Osińskiego na pomniku w Rzeszowie. Rozmowy te zakończyły się sukcesem, bo już 13 stycznia 2021 r. została wymieniona płyta pomnikowa na skwerze ks. Józefa Hermana Osińskiego w Rzeszowie. Planowane są również dalsze działania naprawcze jak nowe wydanie książki, opracowanie nowej statuetki, pamiątkowego medalu itp.

Ryc. 1. Hipotetyczne przedstawienie ks. Józefa Hermana Osińskiego autorstwa Pauliny Wład i Zuzanny Leś (źródło: zbiory prywatne B. Pałaca).

Bolesław Pałac
Członek Zarządu Głównego Stowarzyszenia Elektryków Polskich

Jerzy Hickiewicz
Pracownia Historyczna Stowarzyszenia Elektryków Polskich
ORCID 0000-0002-9194-4984

Przemysław Sadłowski
Pracownia Historyczna Stowarzyszenia Elektryków Polskich
ORCID 0000-0002-8203-7995

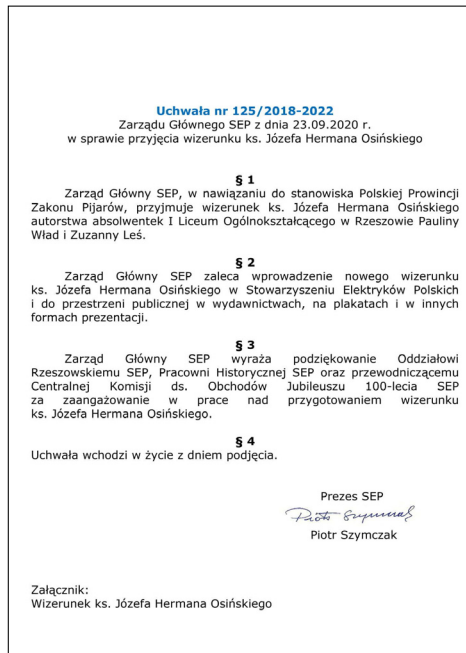
Piotr Rataj
Pracownia Historyczna Stowarzyszenia Elektryków Polskich
ORCID 0000-0002-6211-0550

PS. Składam serdeczne podziękowanie wszystkim osobom i instytucjom, które w bezinteresowny sposób wspierały rozwiązanie tego zaszłego problemu z należytą starannością i cierpliwością. Słowa podziękowania kieruję do prowincjała Zakonu Pijarów w Polsce o. Mateusza Pindelskiego, dyrektora Piotra Wanata z I LO w Rzeszowie, prezesa SEP Piotra Szymczaka, prof. Jerzego Hickiewicza, kierownika Pracowni Historycznej SEP i Jego współpracowników: Piotra Rataja i Przemysława Sadłowskiego, prof. Grzegorza Masłowskiego z Politechniki Rzeszowskiej, do członków Zarządu Głównego SEP, do członków i Zarządu Rzeszowskiego Oddziału SEP, który zawsze wspierał te działania.

Bolesław Pałac

Ryc. 2. Pismo Zakonu Pijarów z 27 sierpnia 2020 r., w którym zaakceptowali wyobrażony wizerunek ks. Józefa Hermana Osińskiego (źródło: zbiory prywatne B. Pałaca).

Ryc. 3. Uchwała Zarządu Głównego SEP przyjmująca wyobrażony wizerunek ks. Józefa Hermana Osińskiego do użytku (źródło: zbiory prywatne B. Pałaca).

Ryc. 4. Pomnik ks. Józefa Hermana Osińskiego z nową podobizną za dnia (źródło: zbiory prywatne B. Pałaca).

Ryc. 5. Pomnik ks. Józefa Hermana Osińskiego z nową podobizną nocą (źródło: zbiory prywatne B. Pałaca).